

נייר עמדה בנושא

הצעת חוק השיפוט הצבאי (תיקון מס') (הסדרי טיעון), התשע"א – 2011

מבוא - מהו הסדר טיעון

"הסדר טיעון", הידוע גם בשם "עסקת טיעון" הוא הסכם שנערך במסגרת משפט פלילי בין רשויות התביעה לנאשם. הנאשם מסכים להודות באשמה מסוימת (בדרך כלל פחותה בחומרתה מהאישומים המרכזיים), ובתמורה התביעה מסירה את האשמות החמורות יותר מכתב האישום ולעיתים גם מסכימה לעונש פחות מזה שסביר להניח שהנאשם היה מקבל אילו הורשע בהאשמות המקוריות.

הסדר טיעון מאפשר לתביעה ולנאשם להסכים על תנאי פשרה, ולהימנע מהליך ארוך של משפט, ובכך הוא חוסך לשני הצדדים משאבים רבים וסיכון של הפסד במשפט. לעתים, בעיקר בעבירות אלימות ועבירות על רקע מיני, שיקול מרכזי נוסף של התביעה יכול להיות הרצון למנוע מקורבן העבירה את הצורך להעיד בבית המשפט.

מעמדם החוקי של הסדרי טיעון

שנים רבות נהגו הסדרי הטיעון בישראל כפרקטיקה שפיתחו בתי המשפט כדי להתגבר על העומס, אך לא עוגנו בחקיקה. לאחרונה הוגשה הצעת חוק סדר הדין הפלילי (תיקון מס' 65) (הסדר טיעון), התש"ע 2010, כדי להסדיר את ההסדרים בחוק, ולקבוע בהם כללים¹. חוק השיפוט הצבאי (תיקון מס') (הסדרי טיעון), התשע"א – 2011 המוגש בימים אליה, מבקש לאמץ את ההצעה האמורה, בשינויים מסוימים, למערכת בתי הדין הצבאיים. נייר עמדה זו בוחן את העקרונות המנחים לבחינת הסדרי טיעון על פי המבט היהודית.

הפללה עצמית מקובלת על פי "דין המלך"

בהלכה היהודית ישנם שתי מערכות דינים לטיפול בעוברי עבירה:²

א. **דין תורה**: מופעל על ידי הסנהדרין ומגמתו להגיע לצדק.

ב. **דין המלך**: מופעל על ידי המלך או המדינה ומגמתו להרתיע עוברי עבירה בהתאם לצורך השעה.³

ב"דין התורה" אין חשוד מתחייב בדין על סמך הודאתו ובלשון חכמינו "אין אדם משים עצמו רשע".⁴ סיבה מרכזית לכך הוא החשש שהחשוד יפליל את עצמו על מעשה שלא עשה עקב מצב נפשי קשה בו הוא נתון.⁵ יתירה מכך, כאשר מדובר בעונש של קנסות- הפללה עצמית לא רק שאינה מחייבת, אלא אפילו פוטרת.⁶ משום כך ברור שעל פי דין תורה אין מקום להסדרי טיעון המבוססים על הפללה עצמית. לעומת זאת בדין המלך, ישנן הקלות בדיני הראיות ומתן שיקול דעת רחב לבית הדין לקבוע האם קיים צורך ציבורי להעניש ובאיזה חומרה, ומשום כך יש מקום לקבל באופן עקרוני הסדרי טיעון על בסיס דין המלך.⁷

מהן מטרותיו של הסדר הטיעון לפי היהדות

להלן המטרות שלשם בית הדין יפעיל את סמכותו לקבל הסדרי טיעון על פי המבט היהודי:

- א. **שלא יהא חוטא נשכר**: חכמינו עמדו על כך שמערכת החוקים שלנו לא תהיה כזו, שבה הפשע משתלם.⁸ לאור זאת, הרא"ש קובע שבמקרה של העדר ראיות על פי "דין תורה" על הדין לחתור להכרעה אפילו על ידי אומדנות ופשרות.⁹
- ב. **למנוע עינוי דין**: חכמינו ראו בעינוי דין עוולה השקולה לעיוות דין¹⁰, וכעוולה המביאה חורבן.¹¹ עינוי דין כולל גם עיכוב מיותר בהמתנה לדין¹² והן עיכוב בהתנהלותו¹³ ובביצועו לאחר שנפסק.¹⁴

מעורבות בית המשפט בהסדרי טיעון

חברי הועדה המייעצת לשר המשפטים בנושא סדר היום הפלילי ברשות שופטת בית המשפט מרים נאור, נחלקו בשאלה מהי מידת המעורבות הרצויה של בית המשפט כאשר התגבש הסדר טיעון בין הפרקליטות לנאשם.¹⁵ דעת הרוב הייתה שיש לקבל את ההסדר חוץ ממקרים שבית המשפט מאתר חריגה גדולה מהאיזון שבין ויתור הנאשם על חפותו לויתור הפרקליטות על רמת הענישה המקובלת. גישה זו מגבירה את המהירות והיעילות, ומגדילה את המוטיבציה של הנאשמים לחתום על הסדרי טיעון. שיטה זו נוהגת באמריקה. אולם דעת המיעוט הייתה שבית המשפט הוא שיכריע וההסדר יהיה רק שיקול מרכזי בהכרעתו. כמו כן לפי עמדת המיעוט יש להעדיף הסדרי טיעון שבהם רק סעיפי האישום מוסכמים אך חומרת העונש תיקבע על ידי בית המשפט. שיטה זו נוהגת באנגליה ובאוסטרליה.

על פי המבט היהודי גישת המיעוט הדוגלת במעורבות בית המשפט נכונה, שכן לפי המבט היהודי הסדר טיעון שייך ל"דין המלך" האמור להיות מופעל על ידי רשויות המדינה המופקדות על שלום האזרחים, מתוך דאגה לשלומם. ובית המשפט הוא גורם המופקד על שלום האזרחים יותר מאשר הפרקליטות. ..

לסיכום, על פי המבט היהודי הסדרי טיעון הם הכרח בל יגונה כדי להיאבק בפשיעה ולמנוע עינוי דין. ברם, חשוב שבית המשפט האמון על שלום הציבור, הוא זה שיכריע אם לקבל את ההסדר או לא, ומה חומרת העונש הראוי.

<http://www.justice.gov.il/NR/rdonlyres/12D44319-F35F-43B7-B1F4-9D70CEC9A68E/21634/536.pdf>¹

² רמב"ם רוצח ב, ד-ה; רמב"ם מלכים ג, י, דרשות הר"ן יא.

³ רמב"ם מלכים ג, י.

⁴ מסכת סנהדרין ט ע"ב.

⁵ רמב"ם סנהדרין יח, ו. הרדב"ז מוסיף שהעובדה שאין אדם מוסמך להפליל את עצמו נובעת גם מכך שלפי השקפת התורה חיי אדם קדושים, ולכן אין האדם רשאי לוותר עליהם או לפגוע בהם.

⁶ רמב"ם עבדים ה, ז. רש"י (מכות ה ע"א ד"ה מאי טעמא) סבר שהמודה נפטר גם משאר עונשי בית דין אך לא הסכימו איתו שאר המפרשים.

⁷ פירוש המשנה לרמב"ם ערכין א, ג, רמב"ם ג, י. רמב"ם סנהדרין יח, ו שו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן, רעט, אור שמח מלכים ג, י.

⁸ משנה חלה ב, ז רמב"ם ביכורים ה, ד גזילה ואבידה ב, ח.

⁹ שו"ת הרא"ש כלל קז סימן ו, ראה גם רא"ש סנהדרין ד, א לגבי האיסור להסתלק מדין מרומה בהעדר ראיות.

¹⁰ רמב"ם סנהדרין כ, ו.

¹¹ שבת לג ע"א

¹² מכילתא דרבי ישמעאל משפטים - מסכתא דנזיקין פרשה יח

¹³ רמב"ם סנהדרין כ, ו.

¹⁴ סנהדרין לה ע"א.

¹⁵ ראה בדברי ההסבר להצעת החוק לסעיף 220 יא <http://www.justice.gov.il/NR/rdonlyres/12D44319-F35F-43B7-B1F4-9D70CEC9A68E/21634/536.pdf>